

FENOMEN KLEKETNIČKOG TURIZMA I UTICAJ NA PRAVNI SISTEM U BOSNI I HERCEGOVINI

UDK: 343.63(497.6)
341.9(4)

DOI 10.51558/2712-1178.2024.10.1.124

Prethodno naučno
saopštenje

Dr. sc. Šejla Šećerović

JP Elektroprivreda BiH d.d. – Sarajevo, Podružnica Termoelektrana „Tuzla“
e-mail: sejla_handalic@hotmail.com

SAŽETAK

Odnos između klevete i prava na privatnost s jedne strane i slobode izražavanja i njoj srodnih s druge strane u međunarodnim sporovima, veoma je kotraverzan i u različitim pravnim sistemima je različito uspostavljen. Pritom, s ubrzanim tehnološkim razvojem, prava ličnosti, među kojima i ugled i čast, postaju sve češćom metom povreda klevetom, nerijetko obilježenom inostranim elementom.

Ishodovanje povoljnijeg rezultata u takvim postupcima, u međunarodnom privatnom pravu poznat kao „klevetnički turizam“, fenomen je prouzrokovan nepostojanjem unificiranih kolizionih normi, pravila o određivanju međunarodne nadležnosti suda, kao i priznanja i izvršenja stranih sudskih odluka. S obzirom na to da jedinstven sistem normi u oblasti međunarodnog privatnog prava u pogledu klevete ne postoji, te da ova oblast nije u potpunosti unificirana ni na novu Evropske unije, postavlja se pitanje da li je klauzula zaštite javnog poretka posljednja brana priznavanju učinaka stranog prava na domaćem teritoriju.

Kleveta, naročito ona obilježena međunarodnim elementom, višestruko je značajna sa aspekta pravnog sistema Bosne i Hercegovine, o čemu će više biti riječi u samom radu.

Ključne riječi: *klevetnički turizam; kleveta; javni poredak; međunarodno privatno pravo*

1. UVOD

Pojava mas medija, a naročito rapidan razvoj Interneta i njegova sveprisutnost u svijetu, omogućili su skoro trenutno dijeljenje informacija kojima može pristupiti bilo ko, bilo gdje i bilo kad. Ove su pojave imale snažan uticaj na prava ličnosti, s obzirom na to da su zbog svoje prirode otvorile mogućnost skoro nekontrolisanog širenja klevetničkog sadržaja i na taj način njegovo povezivanje sa mnoštvom različitih pravnih sistema.

Države različito pristupaju uređivanju klevete na nacionalnom nivou, pri čemu se pozitivnopravna rješenja kreću od onih koja za nju propisuju krivičnopravne sankcije do onih koja su izvršila potpunu dekriminalizaciju. Također, njegujući različite društvene vrijednosti, države na različit način pristupaju uspostavljanju granica između slobode izražavanja i prava na zaštitu ugleda i časti. S obzirom na to da ne postoji volja za harmonizacijom materijalnopravnih propisa u ovoj oblasti, to se kao jedino rješenje nameće unifikacija i harmonizacija pravila međunarodnog privatnog prava.

Ipak, s obzirom na to da do danas nije postignuta ni potpuna unifikacija normi međunarodnog privatnog prava u oblasti klevete, ostavljen je prostor za razvoj klevetničkog turizma, fenomena podnošenja tužbi za klevetu pred sudovima onih država čiji su pravni sistemi naklonjeni tužiteljima. S obzirom na to da mehanizam za sprječavanje klevetničkog turizma nije razvijen, ostaje kao jedina potencijalna mogućnost sprječavanju nastupanja nepravilnih rezultata ovog fenomena klauzula zaštite javnog poretka.

Važnost ove teme za Bosnu i Hercegovinu proizilazi iz činjenice da Bosna i Hercegovina pretenduje na članstvo u Evropskoj uniji, te da je preuzela obavezu usklađivanja domaćih propisa sa pravnom tekovinom Evropske unije. Ovo naročito iz razloga što kleveta obilježena inostranim elementom nije unificirana u potpunosti ni u evropskom međunarodnom privatnom pravu.

U prvom će dijelu rada stoga pored pojmovnog određenja klevete biti nešto riječi i o uspostavljanju ravnoteže između zaštite prava ličnosti i slobode izražavanja kako bi se dao uvod u korijen nastanka problema klevetničkog turizma. Drugi dio rada je posvećen samom definisanju klevetničkog turizma, te dometu klauzule zaštite javnog poretka kod borbe sa ovim fenomenom, dok je prikaz pozitivnopravnih propisa u pravu Bosne i Hercegovine u vezi sa klevetom, sa osvrtom na rješenja evropskog međunarodnog privatnog prava, sadržan u trećem dijelu rada. Na kraju rada su navedena zaključna razmatranja.

2. POJAM KLEVETE

Radi pravilnijeg razumijevanja fenomena klevetničkog turizma, neophodno se najprije upoznati sa pojmom klevete.

Uprkos činjenici da su prava ličnosti, odnosno preciznije pravo na zaštitu ugleda i časti zaštićena mnoštvom supranacionalnih akata¹, niti jedan od njih ne daje definiciju klevete kojom se ugled i čast najčešće povrjeđuju. Stoga se pojmovno određenje ovog delikta nalazi u okvirima nacionalnih propisa, barem u onim državama čija je zakonodavstva definišu,² kao i u pravnoj teoriji.

Sličnost različitih definicija koje nude pravni teoretičari se svode na definisanje klevete kao lažne izjave odnosno izražavanja ili prenošenja lažne izjave koja ima negativan uticaj na ugled određenog lica, pri čemu izjava usljed svog karaktera izaziva od strane društva podsmijeh, prezir, mržnju, ignorisanje ili izbjegavanje.³ Međutim, uprkos postojanju zajedničkih obilježja prilikom različitog definisanja klevete, različiti pravni sistemi na drugačiji način određuju stepen krivnje koji je neophodan za postojanje odgovornosti za ovaj delikt, potom postavljaju različite kriterije u odnosu na neistinitost izjave, razliku između mišljenja i činjenice, klevetničku prirodu izjave, te u konačnici propisuju i različita proceduralna pravila, čemu je uzrok različit pristup zakonodavca uspostavljanju ravnoteže između zaštite slobode govora s jedne strane i prava na zaštitu ugleda i časti s druge.⁴

U svakom slučaju, da bi kleveta postojala, neophodno je da izjava bude lažna, da bude objavljena bez saglasnosti osobe koja je oklevetana, da se ne radi samo o izjavi koja vrijeđa osjećanja tog lica nego da objektivno postoji narušavanje ugleda zbog kojeg je oklevetani pretrpio štetu, pri čemu nije nužno da oklevetana osoba bude poimenice navedena već je dovoljno da se može nedvojbeno utvrditi na koga se izjava odnosi.⁵

1 Čl. 12. Opšte deklaracije o ljudskim pravima, član 17. Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima, čl. 10. Evropska konvencija o ljudskim pravima i temeljnim slobodama

2 Handalić Šejla, *Međunarodna nadležnost sudova u predmetima klevete*, Anali Pravnog fakulteta Univerziteta u Zenici, vol. 15, br. 30, 47 – 48

3 *Ibidem.*

4 Faucher John D., *Let the Chips Fall Where They May: Choice of Law in Computer Bulletin Board Defamation Cases*, UC Davis Law Review, 26 (4), Summer 1993., 344

5 Shivi, *Defamation laws and judicial intervention: a critical study*, ILI Law Review, Summer Issue, 2016., 171

3. RAVNOTEŽA IZMEĐU ZAŠTITE PRAVA LIČNOSTI I SLOBODE IZRAŽAVANJA

Već je ranije spomenuto da je stepen zaštite prava ličnosti, među kojima i prava na zaštitu ugleda i časti i slobode izražavanja s druge strane, različito uspostavljen u različitim pravnim sistemima. Primjerice, sloboda izražavanja je imperativ u ustavnopravnom poretku Sjedinjenih Američkih Država, dok u Velikoj Britaniji, premda je zagarantovano ovo temeljno ljudsko pravo, ipak u praksi pravo na zaštitu ugleda i časti uživa veći stepen zaštite, nerijetko na uštrb slobodi izražavanja. Pravo izražavanja zagarantovano Prvim amandmanom američkog Ustava, kao i Evropskom konvencijom o zaštiti ljudskih prava i temeljnih sloboda iz 1950. godine, te mnoštvom drugih pravnih akata međunarodnog karaktera, nerijetko biva izazivano potrebom za zaštitom prava ličnosti, posebice ugleda i časti. Razlog tome je činjenica da kleveta kao najčešći uzrok povrede ugleda i časti, nastaje kao posljedica izražavanja. Ima li se pritom u vidu činjenica da aparat državne prinute pruža jednom ili drugom pravu veći stepen zaštite, ovisno o tome kakve vrijednosti njeguje neko društvo, otvara se pitanje iznalaženja ravnoteže međusobno suprotstavljenih interesa nosioca ovih prava, odnosno sloboda. U tom smislu, sudskom praksom Evropskog suda za ljudska prava postavljeni su dobri temelji i date smjernice za buduće postupanje i pozitivnopravno uređenje klevete na nacionalnom nivou.

Kao „imperativ demokratskog društva“, sloboda izražavanja je zagarantovana članom 10. Evropske konvencije o zaštiti ljudskih prava i temeljnih sloboda Vijeća Evrope iz 1950. godine. Ipak, apsolutno djelovanje ove slobode je ograničeno radi sprječavanja njegovog ostvarivanja na štetu trećih lica, usljed čega je i nastala potreba za uspostavom ravnoteže između zaštite ličnih dobara i osiguravanjem prostora za ostvarivanje slobode izražavanja, što je postao „jedan od najvećih izazova savremenog zakonodavstva i pravne prakse“.⁶ Postizanje ove ravnoteže nije nimalo jednostavan posao, naročito ima li se u vidu da prekoračenje granica slobode izražavanja izlaže povredi lična dobra poput privatnosti, lika, zdravlja, slobode, te naročito ugled i čast koji se u najvećoj mjeri ugrožavaju klevetom.⁷

6 Čolaković Maja, Bubalo Lana, *Građanskopravna odgovornost za klevetu u sudskoj praksi Bosne i Hercegovine*, Zbornik radova Aktualnosti građanskog i trgovačkog zakonodavstva i pravne prakse, br. 12, 2014., 353

7 *Ibid.*, 352 – 353

Imajući ovo u vidu, prilikom normativnog uređivanja zaštite ugleda i časti od klevete, neophodno je da legislativna rješenja djeluju kao mjera odvraćanja od neopravdanih napada na ugled ili čast, odnosno dobro ime lica, odnosno da djeluju kao mjera zaštite u onim situacijama kad su nečija lična dobra izložena neopravdanom napadu. Ipak, preoštro postavljena zakonska rješenja, poput primjerice propisivanja krivičnopравnih sankcija ili prijetnja pokretanjem krivičnog postupka, ili previsoka ili nepredvidljiva kompenzacija u parničkim postupcima, može imati negativan efekat na slobodu izražavanja. Ovaj negativni efekat se nerijetko u teoriji naziva „efektom hlađenja“ pod kojim se podrazumijeva smanjivanje, potiskivanje, obeshrabrivanje, odlaganje ili usporavanje na bilo koji drugi način prijavljivanja zabrinutosti bilo kojeg oblika. Drugačije rečeno, to bi značilo da bi usljed bojazni od prestrogog državnog aparata prinude, prenos informacija bio značajno smanjen. Tako je Evropski sud za ljudska prava u slučaju *Cumpănă i Mazăre protiv Rumunije* preporučio najpažljivije sudsko ispitivanje negativnog efekta na slobodu medija.⁸

Jednako kako je zaštićena sloboda izražavanja, pravo na poštivanje privatnog života također uživa zaštitu. Naime, ono je zagantovano članom 8. Konvencije o ljudskim pravima i temeljnim slobodama. Uz to, članom 10. stav 2. Konvencije, ostvarivanje sloboda izražavanja, budući da podrazumijeva i obaveze i odgovornosti, ograničeno je između ostalog i zaštitom ugleda i časti.

Imajući ovo u vidu, Evropski sud za ljudska prava je u slučaju *Axel Springer protiv Njemačke*⁹ nastojao uspostaviti balans između slobode izražavanja i prava na zaštitu prava na ugled, smatrajući da je utvrđivanje povrede na poštivanje privatnog života uvjetovano dostizanjem određenog stepena ozbiljnosti napada na ugled osoba, u smislu da se radi o napadu koji izaziva štetu po lično uživanje prava na poštivanje privatnog života. Također, Sud je smatrao da nije osnovano ograničavati slobode izražavanja pozivanjem na povredu ugleda koja je predvidljiva posljedica sopstvenog djelovanja, kao u slučaju kada je izvršeno krivično djelo naprimjer.¹⁰

Uprkos smjernicama i sudskoj praksi koja je na dobrom putu uspostavljanja balansa, različiti pravni sistemi i dalje na različit način

8 *Cumpănă and Mazăre v. Romania*, European Court of Human Rights, Application no. 33348/96

9 *Axel Springer AG v. Germany*, European Court of Human Rights, Application no. 39954/08

10 McGonagle Tarlach (2016.), *Sloboda izražavanja i kleveta*, Savet Evrope, Kancelarija u Beogradu, 15 – 19

tretiraju međusobni odnos ove slobode i prava, pružajući pritom jači stepen zaštite jednom ili drugom, ovisno o tome kakve vrijednosti društvo njeguje. Stoga se jasno da se ne može očekivati uspostavljanje jednakih kriterija zaštite u svim državama. Drugačije rečeno, iracionalno bi bilo očekivati ujednačavanje materijalnih prava različitih država u ovoj domeni, zbog čega jedino što preostaje jeste unificiranje normi međunarodnog privatnog prava, kako bi se spriječio klevetnički turizam.

4. KLEVETNIČKI TURIZAM

Pod fenomenom klevetničkog turizma (*libel tourism*) se podrazumijeva pojava podnošenja tužbi od strane tužitelja u sporovima nastalim usljed klevete obilježene inostranim elementom pred sudovima izvan mjesta prebivališta tuženog, zbog povećane mogućnosti za ishodovanjem prava koje je za njih povoljnije, usljed čega dolazi do izbjegavanja eventualnih restrikcija prava tužiteljeve države.¹¹

Sam termin ove vrste *forum shoppinga* se počeo koristiti nakon što je nekoliko američkih poznatih ličnosti podnijelo tužbe pred engleskim sudovima zbog klevete objavljene u SAD-u, pri čemu su engleski sudovi u početku opravdavali zasnivanje svoje nadležnosti prostom činjenicom da su određena lica međunarodno poznata i usljed toga uživaju međunarodnu reputaciju.¹²

Klevetnički turizam je početkom XXI stoljeća usljed dešavanja u vezi sa napadom 11. septembra 2001. godine u SAD-u, okarakterisan kao „klevetnički terorizam“. Termin „klevetničkog terorizma“ se odnosio na masovno podnošenje tužbi za klevetu od strane navodnih članova terorističkih grupa koji su podnosili tužbe za klevetu pred sudovima različitih država čiji su pravni sistemi naklonjeni tužiteljima. Ovakve su aktivnosti imale za cilj gušenje slobode govora, naročito spram istraživanja terorizma, terorističkih grupa i pojedinaca koji im pružaju finansijsku podršku od strane novinara i stručnjaka. Naime, nakon što je niz stranih biznismena identifikovan kao finansijeri terorističkih

11 Bogdańska, Olga, *Libel tourism in the context of press freedom*, Annales Universitatis Mariae Curie – Skłodowska Lublin – Polonia, vol. XXII, 1, 2015., 195

12 Sanchez Thomas, London, *Libel Capital No Longer? The Draft Defamation Act 2011 ad the Future of Libel Tourism*, 9 U.N.H. L. REV. 469, 2011., 473

organizacija, nekoliko je njih podnijelo tužbe za klevetu ili je zaprijetilo njihovim podnošenjem.¹³

Među ovim biznismenima pojavilo se i ime *Sheikh Khalid bin Mahfouz*, koje je ostalo poznato kao najozloglašeniji slučaj koji je povezan sa terminom klevetničkog terorizma ali i klevetničkog turizma općenito. Saudijski bilioner, *Sheikh Khalid bin Mahfouz*, prije svoje smrti 2009. godine, prijetio je podnošenjem najmanje trideset tužbi za klevetu u Engleskoj protiv različitih autora i izdavača. Također, podnio je tužbu protiv dr. Rachel Ehrenfeld, koja je postala jedna od najpoznatijih tužbi u smislu klevetničkog turizma ikad pokrenutih. Tužena dr. Rachel Ehrenfeld, američka je autorica knjige „*Finansiranje zla: Kako se finansira terorizam – i kako da se to zaustavi*”, na koju se od tad referiše kao na „plakat dijete“ klevetničkog turizma.

U svojoj knjizi, Ehrenfeld je istraživala međunarodnu mrežu finansiranja koja podržava aktivnosti militantnog Islama u cijelom svijetu, te je citirajući brojne vladine dokumente, identifikovala bin Mahfouza kao vodećeg finansijera terorističkih organizacija poput Al – Kaide. U januaru 2004. godine je zaprimila pismo od bin Mahfouzovog advokata, u kojem se negira da je bin Mahfouz ikad svjesno finansirao bilo koji oblik terorizma i u kojem se autorici prijeti tužbom za klevetu ukoliko knjigu ne povuče iz opticaja, uništi sve neprodane primjerke, uputi javno izvinjenje bin Mahfouzu, te donira novac dobrotvornoj organizaciji po svom izboru i plati njegove pravne troškove. Nakon što je odbila udovoljiti njegovim zahtjevima, bin Mahfouz je podnio tužbu za klevetu Visokom sudu u Londonu. Uprkos činjenici da je sporna knjiga objavljena i promovisana u Sjedinjenim Američkim Državama, Viši sud je uspostavio nadležnost na temelju činjenice da su dvadesttri primjerka knjige prodana u Ujedinjenom kraljevstvu putem online trgovine, te činjenice da je prvo poglavlje bilo dostupno u Ujedinjenom kraljevstvu putem web stranice. S obzirom na to da je odlučila da se ne pojavi na ročištu, sud je donio osuđujuću presudu, naredivši joj da prekine distribuciju knjige u Ujedinjenom kraljevstvu, te da tužitelju plati 10.000,00 funti odštete, kao i njegove troškove postupka.¹⁴

Razlog podnošenja tužbe u Londonu bila je činjenica da sudovi u Ujedinjenom kraljevstvu relativno jednostavno zasnivaju nadležnost nad sporovima u vezi sa klevetom, imajući u vidu da međunarodnu nadležnost zasnivaju na prostoj činjenici da je spornom sadržaju pristupljeno na određenom mjestu, čak i kad je taj pristup minoran, stavljajući mjesto gdje

13 *Ibidem.*,476

14 *Ibidem.*, 477 – 478

je navodno klevetnički sadržaj nastao u drugi plan. Nakon što je u nekoliko navrata bezuspješno nastojala ishoditi proglašenje presude engleskog suda neizvršnom pred američkim sudovima, Ehrenfeld je započela kampanju za usvajanje zakona kojim bi se stalo u kraj klevetničkom turizmu i priznanju i izvršenju stranih sudskih odluka protiv američkih državljana. Na koncu, u martu 2008. godine je Njujorški senat usvojio tzv. Rachel's Law, koji je poslužio kao model za usvajanje federalnog SPEECH Act-a, prema kojem će se odbiti priznanje i izvršenje stranih sudskih odluka ukoliko je strano pravo ili presuda u suprotnosti sa javnim poretkom ili ukoliko strani sud nije imao osnov za nadležnost.¹⁵

Dakle, klevetnički turizam je omogućen nepostojanjem unificiranih pravnih pravila kojim bi se uređivala ova oblast međunarodnog privatnog prava konvencijskim putem, pri čemu su materijalna prava određenih država u ovoj oblasti naročito naklonjena tužiteljima, što ih čini posebno poželjnim za podnošenje tužbi. Naime, kako je ranije pomenuto, ujednačavanje materijalnih prava među državama u oblasti klevete nije moguća, zbog čega jedino preostaje ujednačavanje pravila međunarodnog privatnog prava. Međutim, situacija je složena i u ovom domenu, naročito zbog činjenice da unifikacija nije u potpunosti postignuta ni na nivou Evropske unije, zbog nemogućnosti postizanja konsenzusa oko izbora poveznica slijedom kojih će se određivati mjerodavno materijalno pravo.¹⁶ Upravo se zbog toga zakonodavac u SAD-u odlučio da pristupi klevetničkom turizmu na način da onemogući njegova dejstva na domaćem teritoriju pod izgovorom zaštite javnog poretka.

5. KLAUZULA ZAŠTITE JAVNOG PORETKA

Svrishodnost primjene pravila o određivanju međunarodne nadležnosti i mjerodavnog materijalnog prava kod bilo koje vrste spora obilježenog inostranim elementom, pa tako i za slučajeve nastale povodom povrede ugleda i časti klevetom, ovisi o priznanju i izvršenju odluka donesenih povodom njihovog rješavanja. Drugačije rečeno, primjena pravila međunarodnog privatnog prava ne bi imala smisla ukoliko se efekti na taj način donesenih odluka ne bi mogli inkorporirati u drugim pravnim

15 *Ibidem*, 490

16 Vrbljanac Danijela, *Pravo mjerodavno za povrede prava osobnosti u novom ZMPP-U: Je li prihvaćeno rješenje najbolje?*, Godišnjak Akademije pravnih znanosti Hrvatske, vol. X, 1/2019, 411 – 416

sistemima u kojima lica imaju interes za priznanjem i izvršenjem tih odluka.

Imajući u vidu brzinu širenja klevetničkog sadržaja, naročito onda kad se radi o povredama ugleda i časti učinjenim objavljivanjem sadržaja takve vrste putem Interneta, ali i potrebu za dokazivanjem nanošenja štete ugledu oštećenog, značaj priznanja i izvršenja stranih sudskih odluka ili odluka drugih organa raste. Istovremeno, nepostojanje jedinstvenih kolizionih normi za sporove nastale usljed povrede ugleda i časti klevetom, čak ni na nivou Evropske unije, ostavlja širok prostor razvoju klevetničkog turizma. Stoga se postavlja pitanje, da li je klauzula zaštite javnog poretka jedini način onemogućavanja klevetničkog turizma?

Inkorporiranje klauzule zaštite javnog poretka u sve nacionalne zakone o međunarodnom privatnom pravu, ali i u uredbe koje se donose na nivou Evropske unije, proizašlo je iz potrebe za zaštitom domaćeg pravnog sistema od negativnih učinaka stranog prava.¹⁷ Istovremeno je ugrađivanje ove klauzule u zakonodavstva na određeni način omogućilo dalji razvoj ove grane prava, imajući u vidu da su u početku razvoja međunarodnog privatnog prava određene države odbijale primjenjivati strano pravo ili priznavati i izvršavati strane sudske odluke. Na ovaj način je tim državama omogućeno priznanje i izvršenje odluka donesenih pod okriljem stranog prava, kao i različitih rješenja koja to strano pravo sa sobom nosi, pod uslovom zaštite temeljnih vrijednosti domaćeg pravnog sistema u slučajevima kad bi primjena stranog prava ili priznanje odluka iz stranog prava značile njihovu povredu.¹⁸ Drugim riječima, ostavljena je mogućnost državama da odbiju primjenu stranog prava, odnosno priznanje i izvršenje strane sudske odluke u slučajevima kad je dejstvo tog stranog prava u suprotnosti sa osnovnim vrijednostima društvenog uređenja.

Javni poredak je dvopolnog karaktera i ima svoje negativno i pozitivno određenje, imajući u vidu da se s jedne strane javlja kao barijera primjeni stranog prava nesrazmjernog *lex fori*, dok se pozitivno određenje s druge strane odnosi na primjenu domaćih imperativnih odredbi.¹⁹ Tako je i Uredbom EZ br. 864/2007 o pravu mjerodavnom za vanugovornu

17 Kramberger Škerl Jerca, *European Public Policy (with Emphasis on Exequatur Proceedings)*, Journal of Private International Law, Vol. 7, No. 3, 2011., 2

18 *Ibidem*.

19 Broci Artan, Skënderi Xhon, *Public policy of European Private International Law: Rome II Regulation perspective*, European Centre for Research Training and Development UK, Vol. 5., 2017., 65

odgovornost,²⁰ tzv. Uredba Rim II, ostavljena mogućnost odbijanja primjene stranog mjerodavnog prava u slučaju da je njegova primjena očigledno nespojiva s javnim poretkom države članice foruma.²¹ Međutim, imajući u vidu da je iz polja primjene Uredbe Rim II kleveta izričito isključena,²² pozivanje na javni poredak u sporovima ove vrste ovisit će o nacionalnim zakonima o međunarodnom privatnom pravu država članica.

Klauzula zaštite javnog poretka sadržana je i u Uredbi EU br. 1215/2012 o nadležnosti, priznanju i izvršenju stranih sudskih odluka u građanskim i trgovačkim stvarima – Uredba Brisel I recast²³ kojom je predviđena mogućnost odbijanja priznanja strane sudske odluke onda kad je takvo priznanje očigledno suprotno javnom poretku u državi članici u kojoj se priznanje traži,²⁴ pri čemu je isključena mogućnost ispitivanja javnog poretka u vezi sa pravilima o nadležnosti.²⁵ Prema stavu Suda Evropske unije, klauzula zaštite javnog poretka se tumači restriktivno, te Sud strogo kontrolira primjenu klauzule zaštite javnog poretka, imajući pritom visoko postavljene kriterije.²⁶

Na ovom tragu, pozivanje na klauzulu javnog poretka nije opravdano u slučaju mogućeg kršenja nacionalnog prava ili prava Evropske unije, čak i u situacijama kad se radi o grubom kršenju. Pribjegavanje klauzuli izuzetka je prema stavu Suda Evropske unije u slučaju *Renault*²⁷ moguće samo u situacijama kada bi priznanje ili izvršenje strane sudske odluke bilo u suprotnosti sa pravnim poretkom države foruma u neprihvatljivoj

20 Uredba (EZ) br. 864/2007 Europskog parlamenta i Vijeća od 11. jula 2007. godine o pravu koje se primjenjuje na vanugovorne obaveze („Rim II”) – Uredba Rim II, „Službeni list Evropske unije“ br. L 199/40

21 Uredba Rim II, čl. 26.

22 Uredba Rim II, čl. 1. Stav 2. tačka (g)

23 Uredba (EU) br. 1215/2012 Europskog parlamenta i Vijeća od 12. decembra 2012. o nadležnosti, priznavanju i izvršenju sudskih odluka u građanskim i trgovačkim stvarima (preinačena) – Uredba Brisel I recast, „Službeni list Evropske unije“ br. L 351/1

24 Uredba Brisel I recast, čl. 45. st. 1. tačka a)

25 Uredba Brisel I recast, čl. 45. st. 3.

26 Pataut Etienne, *Brussels I Regulation (recast) – provisional measures, recognition and enforcement – and the European Enforcement Order*, dostupno na: www.court-staff.legaltraining.eu/wp-content/uploads/sites/29/2022/03/ENGLISH_Brussels-I-Regulation-recast-and-EEO.pdf /pristup stranici: 03. juli 2023./

27 *Régie Nationale des Usines Renault SA v. Maxicar SpA and Orazio Formento*, C-38/98, ECLI:EU:C:2000:225

mjeri, na način da se zahtijeva izvršenje koje krši neko temeljno načelo. Drugim riječima, Sud je smatrao da povreda mora biti takva da očigledno predstavlja povredu vladavine prava koja bi se smatrala bitnom povredom u pravnom poretku države u kojoj se zahtijeva priznanje ili izvršenje takve odluke, na način da bi priznanje značilo kršenje nekog temeljnog principa tog pravnog sistema. U istoj odluci dalje Sud navodi da se ne može odbiti priznanje odluke koja dolazi iz druge države članice samo na temelju toga što se smatra da je nacionalno pravo ili pravni akt Unije pogrešno primijenjen u toj odluci, bez da se time naruše principi Briselske Konvencije.²⁸

Posezanje za klauzulom zaštite javnog poretka bi trebalo biti korišteno kao posljednja opcija, u onim situacijama kad bi primjena stranog prava bila u suprotnosti sa suštinskim vrijednostima države foruma ili bi bila štetna po njezin javni interes.²⁹ Međutim, postavlja se pitanje koje su to esencijalne vrijednosti države foruma, odnosno na koji način ih definisati, kao i razgraničiti situacije u kojoj su te vrijednosti i interesi na kocki.³⁰

Klauzula zaštite javnog poretka se smatra veoma opasnim alatom u supranacionalnim instrumentima,³¹ imajući u vidu da se javlja kao „divlja karta“ u kolizionoj igri.³² Razlog tome je način njihovog formulisanja koji ostavlja širok prostor za njihovo preširoko tumačenje koje ostavlja mogućnost forumu koji postupa da preširokim tumačenjem otežaju i uspore proces harmonizacije, koji je primarna svrha takvih instrumenata, naročito kad se govori o Evropskoj uniji.

28 Konvencija o nadležnosti i izvršenju sudskih odluka u građanskim i trgovačkim stvarima (72/454/EEZ) od 27. septembra 1968. – Briselska Konvencija, Službeni list Europskih zajednica, L 299/32

Briselska Konvencija je pretočena kasnije u Uredbu Brisel I, koja je također preinačena u Uredbu Brisel I recast. Tumačenja odredbi Briselske Konvencije, odnosno Uredbe Brisel I jednako vrijedi i primjenjuje se i u pogledu odredbi Uredbe Brisel I recast.

29 De Boer T.M., *Unwelcome foreign law: public policy and other means to protect the fundamental values and public interests of the European Community*, *The external dimension of EC private international law in family and succession matters*, 2008., 297

30 *Ibidem*.

31 Broci Artan, *op.cit.*, 63

32 Weintraub Russell J., *The Choice-of-Law Rules of the European Community Regulation on the Law Applicable to Non-contractual Obligations: Simple and Predictable, Consequences-Based, or Neither*, *Tex. Int'l L. J.* 43, 401, 405

Na tom je tragu njemački federalni sud pozivajući se na odredbe Uredbe Brisel I odbio priznati odluku poljskog suda u sporu proizašlom usljed klevete, navodeći da bi priznanje bilo protivno javnom poretku Njemačke. Naime, ZDF (njemačka kompanija) 2013. godine je emitovala film o koncentracionim logorima, netačno navodeći da su Auschwitz i Majdanek „poljski logori istrebljenja“. Ubrzo je ZDF, usljed protesta na ovakvu izjavu od strane poljske ambasade u Berlinu, korigovao film uz objavljivanje službenog izvinjenja. Ipak, nekadašnji zatvorenik jednog takvog koncentracionog logora, podnio je tužbu u Poljskoj protiv pravnog lica ZDF, tvrdeći da su tom izjavom povrijeđena njegova prava ličnosti. Tužitelj je tužbom zahtijevao od poljskog suda da obaveže ZDF da na svojoj stranici na Internetu objavi izjavu da je u filmu došlo do falsifikovanja historije poljskog naroda uz objavljivanje izvinjenja. Kao epilog, Apelacioni sud u Krakovu je naložio ZDF-u da na početnoj Internet stranici svoje kompanije objavi izjavu. Premda je ZDF postupio po naređenju Suda i objavio tekst na svojoj web stranici, učinivši ga vidljivim mjesec dana, tuženi to nije učinio na početnoj strani svoje Internet stranice, zbog čega je tužitelj podnio zahtjev za priznanje odluke poljskog suda pred sudom u Njemačkoj, pozivajući se pritom na odredbe Uredbe Brisel I.

Ipak, postupak je dobio nešto drugačiji ishod u odnosu na ono što je tužitelj očekivao, s obzirom na to da je Njemački savezni sud odbio zahtjev za priznanje smatrajući i navodeći u svojoj odluci da bi takvo priznanje bilo u suprotnosti sa javnim poretkom Njemačke. Pritom se u svojoj odluci Sud pozvao na slobodu štampe i slobodu govora koje je zagantovano njemačkim Ustavom, kao i na praksu Ustavnog suda, navodeći da činjenice u filmu zaista jesu pogrešno prikazane, ali ipak se prema njemačkom zakonodavstvu naređivanje izjave izvinjenja kvalifikuje kao nalaganje izjave mišljenja, na šta prema smislu slobode govora niko ne može biti obavezan. Drugačim riječima, Sud je smatrao da se nikoga ne može obavezati na davanje izjave koja ne odgovara mišljenju te osobe, zbog čega je odbio priznati odluku poljskog suda.³³

Ocjena suprotnosti potencijalnih učinaka stranog prava sa javnim poretkom države *forum*, kod različitih vrsta pravnih odnosa, se različito i cijeni. Primjerice, odredba prema kojoj je zabranjeno zaključivanje braka licima različitih rasa bi bila protivna javnog poretku svake države koja garantuje građanima zaštitu osnovnih ljudskih prava. Na tom tragu, ukoliko strano pravo krši temeljne vrijednosti države *forum*, onda njegov učinak ne bi trebao biti tolerisan. Naprotiv, u takvim bi slučajevima valjalo

33 BGH, 19 July 2018, IX ZB 10/18

posegnuti za primjenom klauzule javnog poretka. S druge strane, radi li se o sporovima u vezi sa odgovornosti za štetu, imajući u vidu da se radi o dijametralno suprotnim povredama, klauzula zaštite javnog poretka se ovdje pojavljuje kao sredstvo izbora mjerodavnog prava s ciljem korigovanja rezultata stranog prava koje ne vodi računa o interesima koji su predmetom rasprave, prije nego mjerilo kvalitete stranog prava. Dakle, posezanje za klauzulom izuzetka bi u prvom slučaju značilo izražavanje moralnog negodovanja naspram stranog prava, dok je u drugom slučaju ona određena zaštitom javnih interesa zajednice foruma.³⁴

Da se zaključiti da uprkos činjenici da je daleko od idealnog rješenja, pozivanje na klauzulu zaštite javnog poretka u određenim situacijama zaista može poslužiti kao jedini način sprječavanju stupanja na snagu rezultata klevetničkog turizma u određenoj mjeri. Ipak, neophodno je naglasiti da to nije način za borbu protiv ovog fenomena, nego jedino dostupno sredstvo za sprječavanje njegovog ostvarivanja u punom kapacitetu u kombinaciji sa trenutnim pozitivnopravnim rješenjima.

6. KLEVETA U PRAVU U BOSNI I HERCEGOVINI

Bosna i Hercegovina je država sa složenim pravnim poretkom, usljed čega je odgovornost za klevetu uređena na nivou entiteta. Tako je u Federaciji Bosne i Hercegovine građanskopravna odgovornost za klevetu uređena Zakonom o zaštiti od klevete³⁵ koji je nametnut 2003. godine od strane Visokog predstavnika, kojim je ujedno izvršena i dekriminalizacija klevete. S druge strane, nakon što je 2001. godine Narodna skupština Republike Srpske usvojila Zakon o zaštiti od klevete³⁶ kojim se također vrši njezina dekriminalizacija na nivou manjeg entiteta, usvajanjem Izmjena i dopuna Krivičnog zakona³⁷ je 2023. godine kleveta ponovno uvrštena među krivična djela u Republici Sprskoj, što ni u kom slučaju nije proizašlo iz potrebe za zaštitom ugleda i časti kao prava ličnosti, nego je isključivo vođeno političkim motivima.

34 Vidi šire, De Boer, *op. cit.*, 297 – 298

35 Zakon o zaštiti od klevete Federacije Bosne i Hercegovine – ZZK FBiH, „Službene novine Federacije BiH“, br. 19/03, 73/05

36 Zakon o zaštiti od klevete Republike Srpske – ZZK RS, „Službeni glasnik Republike Srpske“, br. 37/01

37 Ukaz o proglašenju Zakona o izmjenama i dopunama krivičnog zakonika Republike Srpske, „Službeni glasnik Republike Srpske“ br. 73/23

Zakon o zaštiti od klevete Federacije Bosne i Hercegovine u gotovo identičnom tekstu Zakonu o zaštiti od klevete Brčko Distrikt Bosne i Hercegovine³⁸ klevetu definiše kao radnju nanošenja štete ugledu fizičkog ili pravnog lica iznošenjem ili pronošanjem izražavanja neistinitih činjenica, identifikovanjem tog fizičkog ili pravnog lica trećem licu. Zamjerka ovakvom definisanju klevete u ZZK FBiH je korištenje proturiječne formulacije „neistinite činjenice“, s obzirom na to da ovakav nezgrapnan izbor riječi implicira mogućnost postojanja istinitih i neistinitih činjenica, premda nije od značajnog uticaja na primjenu zakona u praksi.³⁹

Onda kad je nastao spor povodom klevete i kad je kao takav obilježen inostranim elementom, u Bosni i Hercegovini se primjenjuje Zakon o rješavanju sukoba zakona sa propisima drugih zemalja (u daljem tekstu: ZMPP).⁴⁰ Riječ je o Zakonu koji je preuzet sukcesijom iz bivše Jugoslavije i usljed složenosti pravnog poretka u Bosni i Hercegovini, primjenjuje se u oba entiteta u identičnom tekstu. S obzirom na to da nikad nije izmijenjen, a da je donesen 1982. godine, Zakon o međunarodnom privatnom pravu, kako se najčešće naziva u nauci i praksi, zastario je i odavno ne prati trendove u oblasti koju reguliše.⁴¹ Ovo naročito dolazi do izražaja kod sporova u vezi sa klevetom, s obzirom na to da ZMPP ne sadrži posebne odredbe koje bi se primjenjivale na ovu vrstu sporova, dok je s druge strane opasnost od povrede ugleda i časti klevetom u stalnom porastu usljed pojave mas medija, a naročito usljed pojave Interneta i njegove sveprisutnosti širom svijeta.

Nađe li se pred sudom u Bosni i Hercegovini spor proizašao usljed klevete s međunarodnim elementom, domaći će sud zasnovati svoju nadležnost tek ukoliko utvrdi da tuženi ima prebivalište, odnosno ukoliko je riječ o pravnom licu, sjedište u Bosni i Hercegovini.⁴² Kad je riječ o određivanju mjerodavnog prava prema kojem će se nastali spor rješavati, ono se kod sporova ove vrste utvrđuje prema opštem kolizionopravnom

38 Zakon o zaštiti od klevete Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine – ZZK BD, „Službeni glasnik Brčko Distrikta“, br. 14/03

39 Živković Antonije, *Dekriminalizacija krivičnog djela klevete u krivičnom zakonodavstvu Republike Srbije*, Argumenti, 33/2018134

40 Zakon o rješavanju sukoba zakona sa propisima drugih zemalja u određenim odnosima – ZMPP, „Sl.list SFRJ“, br. 43/082 i br. 72/82 – 1645 „Sl list R BiH“ 2/92-5, 13/94-189

41 Vidi šire u: Alihodžić Jasmina, Duraković Anita, *Zakon u međunarodnom privatnom pravu u Bosni i Hercegovini – retrospektiva i perspektiva normativnog uređenja*, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Tuzli, god. IX, br. 1, 2023.

42 ZMPP, čl. 46.

pravilu koje se primjenjuje u slučajevima utvrđivanju vanugovorne odgovornosti za štetu, neovisno o kakvoj je vrsti spora riječ.

S obzirom na to da opšta pravila po svojoj prirodi i svrsitrebama da odgovaraju najvećem broju situacija, a da se odstupanja trebaju ograničiti na samo izuzetne slučajeve onda kada primjena opštih pravila ne osigurava adekvatnu pravnu zaštitu za stranke u postupku, primjena opštih pravila *per se* nije sporna. Primjerice, Uredba Brisel I recast također polazi od prebivališta kao opšteg pravila kod određivanja nadležnosti, uključujući i sporove u vezi sa klevetom sa inostranim elementom.⁴³ Međutim, prepoznavajući karakteristične odlike ove vrste sporova i specifičnost štetnog događaja, te posebice nepredvidljivo širenje klevetničkog sadržaja u situacijama kad je takav sadržaj objavljen putem Interneta, opšta odredba o nadležnosti je nije odgovarajuća, niti je dovoljna. Stoga je Uredbom Brisel I recast normirana posebna nadležnost za sporove u vezi sa deliktima ili kvazideliktima, prema kojoj je pored suda opšte nadležnosti, nadležan i sud mjesta u kojem je nastala ili može nastati štetna radnja.⁴⁴

Međutim, kako domaćim ZMPP-om nije propisan izuzetak od opšteg pravila kod zasnivanja međunarodne nadležnosti za ovu vrstu sporova, to može dovesti do situacije u kojoj usljed klevete nastaje spor obilježen inostranim elementom, koji je očigledno u najbližoj vezi sa pravom i teritorijem Bosne i Hercegovine, ali je domaći sud ipak onemogućen da zasnuje svoju nadležnost zbog činjenice da tuženi nema prebivalište, odnosno sjedište u Bosni i Hercegovini. Jednako, domaći sud može zasnovati svoju nadležnost nad ovakvom vrstom sporova samo na temelju činjenice da tuženi ima prebivalište, odnosno sjedište na teritoriju Bosne i Hercegovine, uprkos činjenici da nastali spor nema nikakvu drugu poveznicu sa teritorijem Bosne i Hercegovine.

Neophodno je imati u vidu važnost teritorijalnih odrednica za sporove nastale povodom klevete kao štetnog događaja, usljed čega zbog njezine prirode propisivanje isključivo opšte odredbe kod zasnivanja nadležnosti domaćeg suda prema kriteriju prebivališta, odnosno sjedišta tuženog nije dovoljna. Naprotiv, nužno je normiranje alternativnih odredbi o zasnivanju nadležnosti za sporove nastale usljed klevete obilježene inostranim elementom, bilo propisivanjem zasebne odredbe samo za ovu vrstu spora, bilo predviđanjem posebnih odredbi o nadležnosti za delikte ili kvazidelikte, kako je to evropski zakonodavac učinio u Uredbi Brisel I recast. Ovakva odredba je postavljena dovoljno široko, tako da obuhvata

43 Uredba Brisel I recast, čl. 4.

44 Uredba Brisel I recast, čl. 7. stav 2.

veliki broj situacija koje bi mogle nastati u praksi, ali istovremeno osigurava odgovarajući stepen pravne zaštite za stranke u sporovima nastalim u vezi sa klevetom.

Kad se govori o kolizionopravnim rješenjima kod određivanja mjerodavnog prava za sporove nastale usljed klevete, na njih se primjenjuje opšta odredba o određivanju mjerodavnog prava za vanugovornu odgovornost za štetu uopšte. Prema ovoj odredbi, mjerodavno je pravo mjesta gdje je radnja izvršena ili pravo mjesta gdje je posljedica nastupila, u zavisnosti od toga koje je od ta dva prava povoljnije za oštećenog.⁴⁵ Ovakvo kolizionopravno rješenje nije odgovarajuće za sporove nastale usljed klevete, posebice onda kada se radi o sporovima nastalim zbog objavljivanja spornog sadržaja putem Interneta, kada najčešće dolazi do njegovog rapidnog širenja, te samim time i nastupanja posljedica u velikom broju država. Na taj način se pred sud stavlja isuviše zahtjevan zadatak istraživanja mnoštva stranih prava i njihovo analiziranje s ciljem pronalaženja onog koje je najpovoljnije za oštećenog, što u konačnici dovodi i do odugovlačenja rješavanja spora.

Premda je oblast nadležnosti, priznanja i izvršenja stranih sudskih odluka na nivou Evropske unije unificirana Uredbom Brisel I recast pod čiju primjenu potpadaju i sporovi nastali usljed klevete, kad je riječ o ovoj vrsti sporova, situacija nije idealna ni na nivou Unije. Naime, sveobuhvatno unificiranje kolizionopravnih normi za vanugovornu odgovornost za štetu Uredbom Rim II, nije obuhvatilo sporove u vezi sa klevetom. Naprotiv, ovi su sporovi eksplicitno isključeni iz njezine primjene, zbog nemogućnosti postizanja konsenzusa oko određivanja poveznice slijedom koje bi se određivalo mjerodavno pravo. Ovo je za posledicu imalo stanje u kojem u ovisnosti o tome pred sudom koje države članice tužitelj pokrene spor, može uticati na mjerodavno pravo prema kojem će se spor rješavati, odnosno drugačije rečeno, ostavljena mu je mogućnost ishodovanja povoljnijeg rezultata spora u svoju korist.

Razlog tome je što se mjerodavno pravo za ovu vrstu sporova određuje prema nacionalnim zakonima o međunarodnom privatnom pravu država članica. Na ovaj je način omogućeno uticanje na krajnji ishod postupka pažljivim odabirom suda pred kojim će se spor pokrenuti, odnosno, ostavljen je prostor za razvoj fenomena klevetničkog turizma.

Zbog svoje tendencije da postane članicom Evropske unije, za Bosnu i Hercegovinu je ova tema veoma važna, naročito ima li se u vidu obaveza usklađivanja domaće zakonodavstva sa pravnom tekovinom Evropske

45 ZMPP, čl. 28.

unije. S obzirom na to da oblast nije ujednačena ni na nivou Evropske unije, domaći će zakonodavac prilikom reforme međunarodnog privatnog prava imati pred sobom težak zadatak odabira odgovarajuće kolizionne norme za sporove u vezi sa klevetom, ukoliko želi da spriječi suočavanje sa fenomenom klevetničkog turizma.

7. ZAKLJUČAK

Fenomen klevetničkog turizma, uzrokovan različitošću materijalnih prava i društvenopravnih vrijednosti koje različiti sistemi njeguju, kao i nepostojanjem u potpunosti ujednačenih pravila međunarodnog privatnog prava za klevetu obilježenu inostranim elementom, je zapravo drugačiji naziv za *forum shopping* usko vezan za sporove nastale usljed klevete. Potreba za iznalaženjem rješenja kojim bi se dokinula nepravilna mogućnost ishოდovanja povoljnijeg rezultata spora pažljivim odabirom foruma pred kojim će se spor pokrenuti, je ogromna. Najbolji način za postizanje ovog cilja bi bilo usvajanje jedinstvenih kolizionopravnih pravila, međutim usljed nepostojanja konsenzusa oko izbora poveznice kod definisanja kolizionnih normi, na ovo rješenje će se morati sačekati.

Do tada, jedino dostupno oružje za sprječavanje nastupanja posljedica klevetničkog turizma jeste odbijanje priznanja i izvršenja stranih sudskih odluka zbog njihove suprotnosti sa javnim poretком foruma koji postupa. Ovakav je način sprječavanja klevetničkog turizma u SAD-u ozakonjen. Međutim, klauzula javnog poretka zbog izostanka postojanja definicije i kriterija prema kojim bi se utvrđivale povrede javnog poretka, ostavlja isuviše širok prostor za tumačenje i interpretaciju, te slijedom toga i za eventualne zloupotrebe.

Nužnost za reformom domaćeg međunarodnog privatnog prava, posebice zbog pretenzije Bosne i Hercegovine na članstvo u Evropskoj uniji, čini ovu temu za nju naročito interesantnom. Ovo posebice što ni na nivou Evropske unije kolizionopravna pravila za sporove usljed klevete nisu unificirana, što pred domaćeg zakonodavca stavlja izazov iznalaženja adekvatne poveznice, te do postizanja potpune unifikacije i iznalaženje načina za sprječavanje klevetničkog turizma.

LITERATURA:

1. Alihodžić Jasmina, Duraković Anita, *Zakon u međunarodnom privatnom pravu u Bosni i Hercegovini – retrospektiva i perspektiva normativnog uređenja*, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Tuzli, god. IX, br. 1, 2023.
2. Bogdańska, Olga, *Libel tourism in the context of press freedom*, Annales Universitatis Mariae Curie – Skłodowska Lublin – Polonia, vol. XXII, 1, 2015.
3. Broci Artan, Skënderi Xhon, *Public policy of European Private International Law: Rome II Regulation perspective*, European Centre for Research Training and Development UK, Vol. 5., 2017.
4. Čolaković Maja, Bubalo Lana, *Građanskopravna odgovornost za klevetu u sudskoj praksi Bosne i Hercegovine*, Zbornik radova Aktualnosti građanskog i trgovačkog zakonodavstva i pravne prakse, br. 12, Mostar, 2014.
5. De Boer T. M., *Unwelcome foreign law: public policy and other means to protect the fundamental values and public interests of the European Community*, The external dimension of EC private international law in family and succession matters, 2008.
6. Faucher John D., *Let the Chips Fall Where They May: Choice of Law in Computer Bulletin Board Defamation Cases*, UC Davis Law Review, 26 (4), Summer 1993.
7. Handalić Šejla, *Međunarodna nadležnost sudova u predmetima klevete*, Anali Pravnog fakulteta Univerziteta u Zenici, vol. 15, br. 30
8. Kramberger Škerl Jerca, *European Public Policy (with Emphasis on Exequatur Proceedings)*, Journal of Private International Law, Vol. 7, No. 3, 2011.
9. McGonagle Tarlach (2016.), *Sloboda izražavanja i kleveta*, Savet Evrope, Kancelarija u Beogradu
10. Pataut, Etienne, *Brussels I Regulation (recast) – provisional measures, recognition and enforcement – and the European Enforcement Order*, dostupno na: www.court-staff.legaltraining.eu/wp-content/uploads/sites/29/2022/03/ENGLISH_Brussels-I-Regulation-recast-and-EEO.pdf
11. Sanchez Thomas, London, *Libel Capital No Longer? The Draft Defamation Act 2011 ad the Future of Libel Tourism*, 9 U.N.H. L. REV. 469, 2011.
12. Shivi, *Defamation laws and judicial intervention: a critical study*, ILI Law Review, Summer Issue, 2016.

13. Vrbljanac Danijela, *Pravo mjerodavno za povrede prava osobnosti u novom ZMPP-U: Je li prihvaćeno rješenje najbolje?*, Godišnjak Akademije pravnih znanosti Hrvatske, vol. X, 1/2019
14. Weintraub Russel J., *The Choice-of-Law Rules of the European Community Regulation on the Law Applicable to Non-contractual Obligations: Simple and Predictable, Consequences-Based, or Neither*, Tex. Int'l L. J. 43
15. Živković Antonije, *Dekriminalizacija krivičnog djela klevete u krivičnom zakonodavstvu Republike Srbije*, Argumenti, 33/2018
16. *Axel Springer AG v. Germany*, European Court of Human Rights, Application no. 39954/08
17. BGH, 19 July 2018, IX ZB 10/18
18. *Cumpăna and Mazăre v. Romania*, European Court of Human Rights, Application no. 33348/96
19. *Régie Nationale des Usines Renault SA v. Maxicar SpA and Orazio Formento*, C-38/98, ECLI:EU:C:2000:225
20. Konvencija o nadležnosti i izvršenju sudskih odluka u građanskim i trgovačkim stvarima (72/454/EEZ) od 27. septembra 1968. – Briselska Konvencija, Službeni list Europskih zajednica, L 299/32
21. Uredba (EU) br. 1215/2012 Europskog parlamenta i Vijeća od 12. decembra 2012. o nadležnosti, priznavanju i izvršenju sudskih odluka u građanskim i trgovačkim stvarima (preinačena) – Uredba Brisel I recast, „Službeni list Europske unije“ br. L 351/1
22. Uredba (EZ) br. 864/2007 Europskog parlamenta i Vijeća od 11. jula 2007. godine o pravu koje se primjenjuje na vanugovorne obaveze („Rim II“) – Uredba Rim II, „Službeni list Europske unije“ br. L 199/40
23. Zakon o rješavanju sukoba zakona sa propisima drugih zemalja u određenim odnosima, „Sl.list SFRJ“, br. 43/082 i br. 72/82 – 1645 „Sl list R BiH“ br. 2/92-5, 13/94-189
24. Zakon o zaštiti od klevete Federacije Bosne i Hercegovine – ZZK FBiH, „Službene novine Federacije BiH“, br. 19/03, 73/05
25. Zakon o zaštiti od klevete Republike Srpske, „Službeni glasnik Republike Srpske“, br. 37/01
26. Zakon o zaštiti od klevete Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine – ZZK BD, „Službeni glasnik Brčko Distrikta“, br. 14/03
27. Ukaz o proglašenju Zakona o izmjenama i dopunama krivičnog zakonika Republike Srpske, „Službeni glasnik Republike Srpske“ br. 73/23

THE PHENOMENON OF LIBEL TOURISM AND THE IMPACT ON THE LEGAL SYSTEM IN BOSNIA AND HERZEGOVINA

Šejla Šećerović, PhD

JP Elektroprivreda BiH d.d. – Sarajevo, Termoelektrana „Tuzla“

e-mail: sejla_handalic@hotmail.com

ABSTRACT

The relationship between defamation and the right to privacy, on the one hand, and freedom of expression and related matters on the other, in international disputes is very controversial and varies across legal systems. At the same time, with rapid technological development, personal rights, including reputation and honor, face increasing threats of defamation violations, often involving foreign elements

This paper explores the controversial nature of these relationships and their implications, particularly in the context of „libel tourism“ in Private International Law. The determination of international jurisdiction, along with the recognition and enforcement of foreign court decisions, significantly impacts the outcome of such cases. The absence of a unified system of norms in Private International Law compounded by the lack of full unity even within the European Union raises questions about whether the clause for protecting public order serves as the ultimate barrier to recognizing the effects of foreign law on domestic territory.

This paper delves into the multifaceted significance of defamation especially in cases with an international dimension, within the legal framework of Bosnia and Herzegovina.

Key words: libel tourism; defamation; public order; Private International Law;